

Medlemstidning för Svensk Epidemiologisk Förening (SVEP)
Årgång 32, 2014, Nr 3-4

Vulkanisk gas vållar hälsoproblem på Island

Kosten i fokus

Copyright: Peter Hartree/
Creative Commons

SVEPET är medlemstidningen för Svensk Epidemiologisk förening och ges ut fyra gånger per år.

Det är för närvarande kostnadsfritt att annonsera om kurser och konferenser i SVEPET. Redaktionen förbehåller sig emellertid rätten att ändra i annonsernas layout så att de passar ihop med tidningens innehåll i övrigt.

Ansvarig utgivare

Elisabeth Strandhagen
elisabeth.strandhagen@gu.se

Redaktion

Eva Andersson
eva.andersson@amm.gu.se

Jaana Gustavsson
jaana.gustavsson@amm.gu.se

Hanne Krage Carlsen
(Avhandlingssammanfattningar,
Kurser och konferenser)
hannecarlsen@envmed.umu.se

Linus Schiöler
(Statistik och epidemiologisk metodik)
linus.schioler@amm.gu.se

Svensk Epidemiologisk Förening

(SVEP) är en tvärvetenskaplig sammanslutning av personer verksamma inom epidemiologi eller angränsande områden. Medlemsavgiften är 150 kr/år, alternativt 600 kr för fem år. Plusgirokonto 440 31 69 –8
Hemsida:
<http://www3.svls.se/sektioner/svep/>

Medlemskap och adressändring

Jeong-Lim Kim
Enheten för arbets- och miljömedicin
Avd. för samhällsmedicin och folkhälsa
Sahlgrenska Akademin,
Göteborgs universitet
Box 414
405 30 Göteborg
jeong-lim.kim@amm.gu.se

ORDföranden har ORDet

Hej!

Jag börjar med att önska välkommen till Göteborg 26 mars och årsmötet i SVEP. Det vetenskapliga programmet kommer att handla om genetik och biomarkörer i epidemiologi och blir ett samarrangemang med Göteborg Universitets FORTE-centrum EpiLife. Läs mer i föreringsrutan!

Detta höstnummer av Svepet är ett dubbelnummer som bl.a. handlar om forskning kring luft och om nutrition på olika sätt. Med bakgrund inom nutrition är jag själv med i NEON – nätverket för epidemiologi och nutrition. Nätverket har en ganska aktiv e-postlista där man informerar varandra om kurser, tjänster, disputationer samt ställer frågor vid behov. Men framförallt har man ett årligt två-dagars lunch-till-lunch möte som man turas om att arrangera. Mötena blir en blandning av föreläsningar, doktorandpresentationer och postrar, och till detta socialt umgänge och god mat. I år hade vi möte i kulturhuvudstaden Umeå – läs mer om detta på sidan 14.

Är du själv med i ett nätverk får du gärna berätta om det i Svepet!

Hur tycker du SVEP ska jobba? Ska vi vara aktiva med information, utskick mm som NEON? Tala om det för oss i styrelsen!

I nästa nummer av Svepet kommer vi koncentrera oss på registerbaserad forskning då vi bl.a. kommer ha ett inlägg från SVEPs tidigare ordförande Jonas Ludvigsson som är medförfattare till en omfattande översiktsartikel om Sveriges alla kvalitetsregister som är över 100 till antalet. Och vi hoppas ge en uppdatering om den nya europeiska dataskyddsförordningen och Bengt Westerbergs förslag till förbättrad infrastruktur och lagstiftning gällande registerbaserad forskning.

Ha en bra avslutning på året och glöm inte boka 26 mars för årsmötet i Göteborg!

Elisabeth Strandhagen, Ordförande i SVEP

elisabeth.strandhagen@gu.se

Redaktions- och föreningsruta

Välkommen till SVEPs årsmöte som kommer äga rum 26 mars i Göteborg. Det vetenskapliga programmet kommer bli ett samarrangemang med EpiLife som har sitt årliga forskarmöte samtidigt. EpiLife är ett 10-årigt FORTE-projekt och är Göteborgs epidemiologiska centrum för forskning om samspelet mellan mental och fysisk hälsa i ett livstidsperspektiv. Forskningen bygger på de befolkningsstudier som har bedrivits i Göteborg sedan 1960-talet. Föreläsningarna kommer att hållas på engelska.

Tema: "Genetics and biomarkers in epidemiology"
Lokal: Göteborg Universitets huvudbyggnad, Vasaparken.

10.00-10.45 Årsmöte

11.00-17.00: Scientific program:

Key note speaker Sven Cnattingius: Poor fetal growth and future risk of cardiovascular disease - the need to take confounding into account. What can we learn from twin studies?

Key note speaker Marju Orho-Melander: Genetic epidemiology - what have we learned about cardiometabolic diseases and where are we heading?

EpiLife researchers: different aspects on biomarkers, biobanks and genetics.

Under dagen serveras lunch och kaffe. Dagen avslutas med middag.

Boka 26 mars!
Mer detaljerad information kommer på hemsidan, i nästa nummer av Svepet samt via e-post.

EXTRA! På hemsidan ligger en ny artikel: Epidemiologi på poddradio.

Innehåll

Vulkanutbrottet på Island en utmaning för forskare och myndigheter	4
Exponering för luftföroreningar i Skåne påverkar mödrar och barn	6
Rapport från 20th IEA World Congress of Epidemiology i Alaska	8
Tårgas, mjöl och generationsstudier.....	10
Mitt liv som statistiker på Sahlgrenska Akademin	11
Kostens betydelse för åldrandet och åldrandets sjukdomar.....	12
På metodkurs i USA.....	13
NEON- på väg mot en mer aktiv roll i kostdebatten	14
Från efficacy till effectiveness: Två RCT-studier av livsstilsintervention under amningsperioden.....	16
Surveillance of childhood obesity in Sweden – focus on lifestyles and socioeconomic conditions	17
Harry Potters otäcka värld!	19

Aktuellt

Vulkanutbrottet på Island en utmaning för forskare och myndigheter

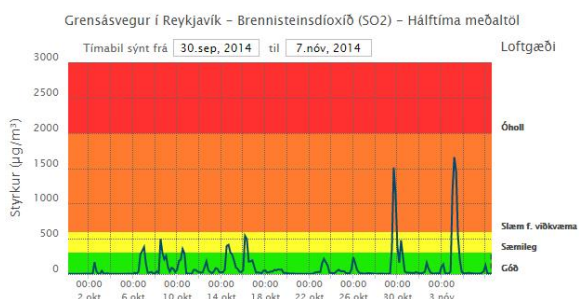
Hanne Krage Carlsen, Yrkes- och miljömedicin, Umeå Universitet

E-post: hannekcarlsen@envmed.umu.se

Sedan mitten av september har det varit utbrott i den isländska vulkanen Hólhraun norr om Barðarbunga. Geologerna uppskattar att vulkanen just nu är den största källan till svaveldioxid (SO₂) i Europa, med utsläpp på upp till 30 000 ton per dag. Som tur är bor det inga personer inom 50 km från utbrottet, men till följd av vindriktningen mäts det höga nivåer nedvindt från utbrottet och befolkningen börjar känna av det. Islänningarna har behövt lära sig ett nytt ord, VOG (volcanic gas).

Utbrottet i Hólhraun började med lavafontäner den 29 augusti. Då utbrottet är nära Barðarbunga, en stor vulkan under Vatnajökull, gick varningar och spekulationer om ett möjligt större utbrott med bekymmer om gasen från vulkanen. Sedan utbrottets start har det kommit mellan 20 000 och 30 000 ton SO₂-gaser per dag från utbrottet och lavan omkring. Det är ovanligt mycket SO₂ i magman för att den kommer från relativt stort djup, olikt många andra vulkanutbrott på Island, där magman har avgasats på mindre djup innan den kommer till ytan.

Med vinden sprids gaserna ner till bebyggda områden där mycket höga halter har uppmätts. Den 3 november mättes den högsta nivån hittills över en kort period i huvudstaden Reykjavík, 2000 µg/m³. Några dagar innan var den 20 000 µg/m³ i Höfn, som ligger vid Vatnajökulls sydända. 500 µg/m³ är WHO's föreslagna hälsogräns för samma tidsperiod (WHO 2000).

SO₂ mätdata från mätstationen i Reykjavik (30 minuters medeltal). Här är data för perioden från 2 oktober till 1 november, där koncentrationerna uppmättes till "ohälsosamt för känsliga individer" (från ust.is).

Astmatiker och folk med andra lungsjukdomar är mest känsliga för exponering av SO₂. Från experiment på astmatiker vet man att exponering för så höga värden kan medföra kortvarig nedsättning i luftvägsfunktionen: FEV₁ (forced expiratory volume) gick i genomsnitt ned 15% och de exponerade fick ökade luftvägssymptom som irritation och luftvägsresistans.

Redan på försidan av Miljöstyrelsens hemsida finns det länkar till information om SO₂-exponering. Det har publicerats en pedagogisk tabell som har spridits till alla offentliga institutioner, som med mätvärden och färgkoder anger hur såväl känsliga som friska individer ska bete sig. Skolor och dagis har också fått rekommendationer att hålla barnen inne vid höga halter.

Enligt tabellen är koncentrationer mellan 0-300 µg/m³ SO₂ acceptabelt, och få skulle uppleva några problem. Vid koncentrationer från 300 µg/m³ kan läget vara problematiskt för känsliga grupper, till exempel barn och personer med sjukdomar i luftvägarna eller hjärtsjukdom. När koncentrationerna överstiger 2000 µg/m³ kan alla uppleva problem med irritation – även friska personer uppmanas till inte att vara aktiva utomhus, och känsliga grupper uppmanas till att stanna inne och hålla dörrar och fönster stängda. Varningsnivåtabellen är utvecklad för Hawaii, där lavautbrott och VOG som detta är vanliga.

När det gäller vetenskap om hälsoeffekter från vulkaner finns det en del material från Hawaii, och forskarna där har varit mycket hjälpsamma med att förmedla sin kunskap och sina forskningsresultat om exponeringen.

Sigurður Már Halldórsson som bor i Höfn gjorde ett rödkålstest för att se om luften innehöll SO_2 och därmed var sur. Kålen till höger var ute en natt och blev röd (RÚV, 29 oktober 2014).

Det isländska meteorologiska institutet samlar in material från allmänheten om lukt av svavel och eventuella symptom via deras webbsida, men än så länge har inget publicerats. Det meteorologiska institutet publicerar dagligen prognoser om gasspridningen och varningar om höga halter.

Antalet mätapparater som miljöstyrelsen driver har utökats från 10 till 40 sedan mitten av september. Nu mäts det också SO_2 i områden som är relativt glesbyggda och som har få andra föroreningskällor. Många företag har också ställt om sina mätapparater för att mäta SO_2 , så det finns bättre täckning för större delen av landet.

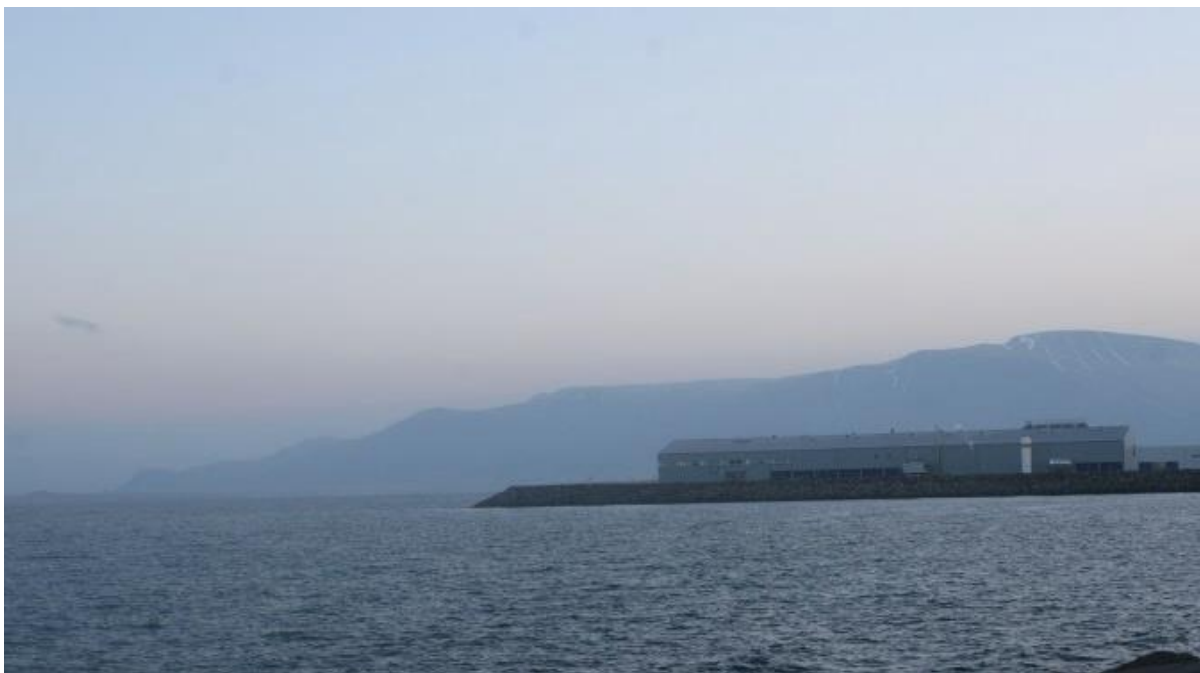
Resultaten från en del mätpaparatur publiceras i realtid på internet, och rapporteras mycket i media. I media går det olika historier om hälsoeffekter från gaserna. I tidningen Visir var det 10 ok-

tober en artikel om att försäljningen av astmamediciner ökat med nära 50 % i de mest drabbade områdena. Hälsomyndigheterna har nu fått medel beviljade för att studera hälsoeffekterna.

Området omkring utbrottet har varit stängt för allmänheten från början. För geologer och polis som jobbar inom det stängda området måste stränga säkerhetsåtgärder vidtas och även om alla måste bära apparat som varnar för höga gashalter, så finns det risk för olyckor. Två poliser som jobbade i området och stannade vid en plats vid lavan för två veckor sedan började må dåligt och fick söka sig till en säker plats. Mätapparaterna varnar om höga halter av SO_2 , men vid detta tillfälle hade andra gaser i miljön ersatt syret i luften och poliserna hade symptom på syrebrist, men återhämtade sig efter några timmar.

Gaser från utbrottet har mätts i Europa. I september rapporterade Norge och Västerbotten om förhöjda halter. Även Österrike har rapporterat om höga halter av SO_2 och att utbrottet på Island möjligtvis var källan. Än så länge verkar halterna så långt från källan vara så pass låga att det inte väcker bekymmer.

Det har kommit 70 km² ny lavatäckt mark omkring utbrottet vid Hólhraun. Isen över den stora vulkanen, Barðarbunga, fortsätter smälta bort, så det stora utbrottet kan fortfarande komma.

Det ligger ett moln av SO_2 över Islands huvudstad Reykjavik, som tydligt syns när solen står lågt, morgon och kväll. Bilden är tagen 12 oktober 2014 (foto Hanne Krage Carlsen).

Avhandling

Exponering för luftföroreningar i Skåne påverkar mödrar och barn

Ebba Malmqvist, Arbets-och miljömedicin, Lund Universitet

E-post:ebba.malmqvist@med.lu.se

Utsläpp från både bilar och skepp bidrar till förorening i Skåne. Nu visar en studie av gravida och barn födda mellan 1999 och 2005 att även föroreningshalter inom tillåtna gränsvärden ger ökade risker för att utveckla graviditetsdiabetes hos kvinnor som bodde i mer förorenade områden jämfört med kvinnor i områden med bra luft inom Skåne. Även barn som exponerats för högre halter av luftföroreningar under fosterlivet utvecklade oftare Typ1 diabetes.

Luftföroreningar kan påverka hälsan hos gravida kvinnor och deras barn, även om föroreningarna håller sig inom de tillåtna värdena. Det visade Ebba Malmqvist i en avhandling som presenterades i februari 2014. Hon fann bland annat att kvinnor boende i områden med relativt dålig luft löpte nästan dubbelt så stor risk för graviditetsdiabetes som kvinnor i områden med bra luft.

Luftföroreningar har i många studier visat sig skada vår hälsa. På senare år har hälsoeffekter under graviditeten setts i områden med höga halter av luftföroreningar, som t. ex Los Angeles. I Sverige har vi jämförelsevis ganska låga halter av luftföroreningar, men i vissa områden kan dessa halter vara något förhöjda.

Ebba Malmqvist beställde denna bild till sin avhandling från illustratören Kerstin Engblom (<http://www.kerstinengblom.com>).

Ett sådant område är Skåne där det passerar mycket trafik på både vägar och hav. I Skåne är hamnarna, de större städerna och de större vägarna utsatta för mycket trafik och därmed mycket luftföroreningar. Ändå håller sig halterna oftast inom tillåtna gränsvärden.

Avhandlingens författare, Ebba Malmqvist disputerade februari 2014 från Lund Universitet (foto: Lund Universitet).

Denna avhandling baseras på studier där alla mammor som födde barn i Skåne mellan 1999 och 2005 inkluderades.

Vi modellerade varje kvinnas halter av kväveoxider (som är ett mått på förbränning av bland annat bensin) vid bostadsadressen. Dessutom räknade vi ut hur mycket trafik som körde utanför kvinnans bostadsadress. Vi studerade även halterna av ozon i Malmöområdet och i en av studierna så använde vi ozon som exponeringsmått. Med hjälp av geokodad information och personnummer kunde vi koppla information från födelseregister och diabetesregister till exponeringen för luftföroreningar för varje kvinna vid hennes bostadsadress. Vi räknade ut om det var en högre förekomst av sjukdomarna i de områden som hade högst halter av luftföroreningar. Med hjälp av registerdata kunde vi dessutom ta hänsyn till andra kända riskfaktorer för sjukdomarna som exempelvis antal tidigare födda barn, rökning, ålder m.m.

Vi fann inga tydliga samband mellan luftföroreningar och födelseutfall. Vi såg tendenser till att kvinnorna som bodde i områden med högre luftföroreningshalt födde barn som vägde mindre än andra barn i samma graviditetsvecka och med samma kön. Men vi kunde inte urskilja om detta

berodde på luftföroreningarna eller mammans födelseland. Däremot var förekomsten av havandeskapsförgiftning och graviditetsdiabetes högre om kvinnan bodde i områden med högre luftföroreningshalter (vad vi än justerade för).

–Graviditetsdiabetes är en relativt ovanlig sjukdom, så för den enskilda kvinnan är risken inte så hög. Men den kan ändå ge effekter på folkhälsan totalt sett, eftersom det är så många kvinnor som berörs, menar Ebba Malmqvist.

Dessutom fick barnen oftare Typ1 diabetes om de exponerats under fosterlivet för högre halter av luftföroreningar. Dessa resultat stod sig även om vi tog hänsyn till andra kända riskfaktorer. Våra studier visar således att exponering för luftföroreningar under graviditeten kan vara en risk för både mamman och barnet även vid halter som ligger under rådande luftkvalitetsnormer. Även om risken för den enskilda individen kan vara relativt liten så kan omfattningen av hälsoeffekterna bli stora eftersom det är så många som exponeras.

Exakt hur luftföroreningarna bidrar till de tre sjukdomstillstånden går inte att säga idag. Men djurförsök har visat att de små partiklarna i smutsig luft kan orsaka så kallad oxidativ stress, som påverkar immunförsvaret och leder till en inflammation i hela kroppen. Man vet också att en sådan allmän inflammation är inblandad vid både havandeskapsförgiftning och typ 2-diabetes (som ofta följer på graviditetsdiabetes), och att en överreaktion från immunförsvaret är det som orsakar typ 1-diabetes.

Resultaten från avhandlingen kan komma att bli en viktig pusselbit när myndigheter ska överväga om gränsvärdena för luftföroreningar bör sänkas.

Konferensrapport

20th IEA World Congress of Epidemiology i Alaska

Anita Berglund, Institutet för miljömedicin (IMM), Karolinska Institutet

E-post: anita.berglund@ki.se

Den 20:e världskongressen i Epidemiologi arrangerades i slutet av augusti i Anchorage, Alaska, USA. Temat var "Global Epidemiology in a Changing Environment: The Circumpolar Perspective". Kongressen samlade 896 deltagare från 69 länder.

En världskongress i Epidemiologi, inom International Epidemiological Association (IEA), arrangeras vart 3:e år. Den 20:e kongressen hölls den 17 till 21 augusti, 2014 i Anchorage, Alaska, USA (hemsida: www.epidemiology2014.com). Kongressen samlade 896 deltagare från 69 länder.

Temat för kongressen var "Global Epidemiology in a Changing Environment: The Circumpolar Perspective". Detta fokus återkom i olika föredrag och aktiviteter. Jag och mina skandinaviska kollegor var inbjudna att medverka i ett informellt kvällsmöte anordnat av American Society of Circumpolar Health där forskare från de norra polarområdena medverkade. Kongressen omfattade teoretiska, metodologiska och praktiska aspekter inom det epidemiologiska området, innefattande kliniska och translationella perspektiv. Ett stort antal framstående inbjudna föreläsare medverkade och jag ska i det följande nämna tre personliga höjdpunkter.

En workshop benämnd "A World Council on Epidemiology and Causation" leddes av Raj Bhopal, Alex Broadbent, Jan P Vandembroucke, Laurence Gruer och Roger Bernier. Syftet med workshopen var att sätta igång åtgärder för att utveckla en rådsförsamling om epidemiologi och kausalitet. Bakgrunden är bland annat de många

så kallade associationsstudier som publiceras, speciellt nu i en era av "Big data". De olika gruppernas diskussioner kommer att summeras som ett ställningstagande och troligen kommer en artikel liknande STROBE-riktlinjerna (Vandenbroucke JP, von Elm E, Altman DG, Gøtzsche PC, Mulrow CD, Pocock SJ, et al. *Strengthening the reporting of observational studies in epidemiology (STROBE): explanation and elaboration. Epidemiology* 2007;18:805-35) att publiceras.

Artikelns författare, Anita Berglund, i kajak på Columbia Glacier Bay, Gulf of Alaska, Valdez.

I ett plenum med titeln "Innovations in Epidemiologic Methods: Epidemiologic Theory and Causation" med Neil Pearce som moderator deltog tre framstående talare. Nancy Krieger betonade vikten av att ta hänsyn till kontexten och då inkludera sociala, biologiska, politiska och ekologiska faktorer när man drar kausala slutsatser.

Miguel Hernan talade om betydelsen av att definiera kausal inferens i den specifika kontexten (d.v.s. en metod eller ett resonemang om möjliga kausala samband), och om olika metoder som kan användas i detta sammanhang (se eventuellt Miguel Hernans och James Robins bok: *Causal Inference*. Chapman and Hall/CRC, 2015, varav delar kan hittas på nätet på <http://www.hsph.harvard.edu/faculty/miguel-hernan/causal-inference-book/>). Ett bredare synsätt betonades av Jan Vandenbroucke, det vill säga att kausal inferens inte endast ska omfatta metoder. Han gav också motiverande exempel från filosofin.

IEA står också bakom publikationer som "A Dictionary of Epidemiology", vilken syftar till att underlätta kommunikationen mellan epidemiologer. Den 6:e utgåvan av detta lexikon presente-

rades vid kongressen av redaktör Miquel Porta (Porta M (Ed). *A dictionary of epidemiology*. Oxford University Press, 2014). Den största förändringen i denna utgåva är en följd av metodologisk utveckling inom epidemiologi och klinisk forskning. Exempel på begrepp som inkluderats är "collider", "inverse probability weighting" och "instrumental variable".

Noter: Alaska är fyra gånger så stort som Sverige och har cirka 700 000 invånare varav 300 000 bor i Anchorage. Denna stad ligger på samma breddgrad som Stockholm. Stora djur som Alaska-älg och björn är vanligt förekommande. Naturen är storslagen och dramatisk, bl.a. finns uppskattningsvis 100 000 glaciärer.

Alaskas natur är storslagen, här ses berget Denali, som betyder "The Great One" på urbefolkningens språk, Athabascan, och är högsta berget i Nordamerika med 6168 meter.

Tårgas, mjöl och generationsstudier

Hanne Krage Carlsen, Yrkes- och miljömedicin, Umeå Universitet

E-post: hannekcarlsen@envmed.umu.se

Kort rapport från epidemiologidelen av European Respiratory Society konferens 2014.

European Respiratory Society konferensen i München i september 2014 hade starkt kliniskt fokus, men det fanns också plats för epidemiologi. Det var nästan 22 000 deltagare och konferensen nådde utanför Europas gränser. Första dagen var det ett heldagsseminarium om utvecklingen av luftvägssjukdomsepidemiologi i Kina – simultantolkat på kinesiska och engelska.

Det presenterades också forskning från Sydafrika om försämrad lungfunktion hos dem som bor nära ställen där det lämnas avfall från gruvdrift, och även en systematisk översikt av diet, livsstil och KOL i mellanöstern och Afrika. I en studie från Frankrike rapporterades det att mjöl nu är den ledande orsaken till astma relaterad till arbetsmiljö enligt en studie från Universitet i Strasbourg, som samlade in data från lungmedicinska och arbets- och miljömedicinska kliniker. Tidigare har städprodukter varit ansvariga för flest astmafall från arbetsmiljön i Frankrike, skrev professor Frederic De Blay från Strasbourg Universitetssjukhus.

Rökande fäder – sjuka barn ljuder det i Münchens gratistidning om resultaten från RHINE studien.

Både resultaten från Olinstudien och RHINE (Respiratory Health in Northern) presenterades i en session med epidemiologiska höjdpunkter. Från Olinstudien presenterades resultat om komorbiditet och hur det påverkar utfall och omkostnader vid KOL. RHINE har nu uppgifter om

astma och luftvägshälsa hos tre generationer, och presenterade fler resultat från analyser av dessa flergenerationsstudier på ERS. Särskilt uppmärksammade, också i media, var resultaten från RHINE om påverkan från faderns, men inte moderns, rökning före graviditeten på barnets risk för att utveckla icke-atopisk astma.

Sedan presenterades resultat från en studie om exponering för tårgas i samband med protesterna i Istanbul, sommaren 2013. Hos de 546 deltagarna som hade blivit exponerade, de flesta studenter som deltog i demonstrationerna, fanns det kvarstående effekter efter två veckor. Symptomen var andfäddhet, hosta, slemproduktion och värk i bröstet. Hos kvinnor fanns det också risk för obstruktion i de små luftvägarna. I en annan studie av personer bosatta i närheten av demonstrationerna (lite över 100 deltagare) fanns det också symptom, men i mindre grad än hos de direkt exponerade. Tyvärr är det inte möjligt att göra en uppföljning av studiedeltagarna, då de var anonyma, vilket var nödvändigt för att få tillräckligt med deltagare, enligt Dr. Eda Uslu, från turkiska lungmedicinska sällskapet, som presenterade studien. Resultaten är viktiga då de visar att effekterna av tårgas inte bara är omedelbara, men håller i sig i flera veckor. Tårgas får inte användas i strid, men klassificeras inte som ett kemiskt vapen enligt Dr. Uslu.

ERS hade också fokus på komorbiditeter som hjärtkärlsjukdomar och diabetes, och på förklarande variabler som diet och kroppsstorlek, både vid födelse, som barn och vuxen, så det är klart att luftvägarna inte står själva i forskningssammanhang.

En studie från Köpenhamn visade att de som medicinerade med statiner mot blodfettssubstanser hade minskad risk för försämringar i KOL. Truls Ingebrigtsen konkluderade att effekten mest sannolikt var medierade av statinernas effekt på inflammationsparametrar.

Mitt liv som statistiker på Sahlgrenska Akademin

Catrin Wessman, Akademistatistik, Sahlgrenska Akademin vid Göteborgs Universitet

E-post: catrin.wessman@gu.se

Mitt namn är Catrin Wessman och jag arbetar som Universitetslektor i hälsovetenskaplig statistik. Det är en krånglig titel på ett mycket roligt jobb.

Tidigare så har jag arbetat på AstraZeneca, lektor vid Karlstads universitet, statistiker på onkologiskt centrum och slutgiltigen nu lektor i hälsovetenskaplig statistik vid Sahlgrenska Akademin. Jag har alltid drivits av en kärlek till att undervisa. Det är givande när det uppkommer en dialog med studenterna och det är fantastiskt att få vara med om när de får sina aha-upplevelser och få se dem utvecklas. Men framför allt så lär jag mig själv så mycket och får egna insikter av deras frågor.

Jag tillhör en forskargrupp, Akademistatistik, som tillhör arbets- och miljömedicin (som i sin tur ligger under avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa inom institutionen för medicin). Forskargruppen bildades 2011, med professor Max Petzold i spetsen och vi består numera av ett tiotal medarbetare. Vi koordinerar och utvecklar statistikundervisningen för doktorander och för studenter inom grundutbildningen. Vi ger två grundläggande kurser i statistik samt en specialkurs varje termin. Förra året föreläste jag en kurs i registerbaserad statistik och under hösten ansvarar jag för en kurs i överlevnadsanalyser. Till våren så ger vi två extra kurser, en om försöksplanering och en om hur man hanterar ordinal data på ett optimalt sätt. Den sistnämnda är inom samarbetet med SIMSAM / SINGS (SIMSAM är en förkortning för "Swedish Initiative for Research on Microdata in the Social and Medical sciences" och Sings för "Swedish Interdisciplinary graduate school").

Akademistatistik arbetar också på konsultbasis om forskare behöver hjälp med att planera en studie eller tolka sina data. Vi får vara med att analysera resultaten, men ibland är det försent. Planeringsfasen är minst lika viktig som analysfasen på en studie och vi kommer oftast in i slutskedet. Detta är naturligtvis en nackdel och jag önskar att vi kan bli delaktiga i ett tidigare skede. Det är naturligtvis mycket positivt att det läggs tyngd vid om det har förekommit en statistik

konsultation redan i planeringsfasen när forskare söker ALF-pengar. Det ger oss en större möjlighet att göra ett bättre jobb och jag är övertygad om att det sparar både tid och pengar i slutskedet.

Många av studierna vi hjälper till med är registerstudier. De är oftast billigare att göra än kliniska studier, men de har också en lägre vetenskaplig validitet rent statistiskt. Dock, ofta är syftet att mäta skillnader i verkliga livet, inte i en vetenskaplig kontext. I sådana sammanhang är registerstudier ett måste, där kan en registerstudie ha en högre validitet - kan, eftersom den fortfarande måste vara korrekt utförd. I och med att registerstudier ofta är billigare är det ibland den enda möjligheten för att undersöka vissa effekter som annars inte hade blivit undersökta. När man tolkar registerstudier så är det viktigt att ha dess svagheter i minne.

Catrin Wessman

Sverige, och inte minst Västergötland, har en fantastisk tillgång på register som lockar forskare över hela världen. Därför är min ambition att försöka bidra till utvecklingen av den statistiska metodologin för registerstudier. Jag tror det kommer bli vanligare med registerstudier, dels för att kostnaden för att göra en klinisk studie ökar, men också för att behovet av att beskriva verkligheten också ökar. Det är en spännande framtid och ett spännande jobb!

Kostens betydelse för åldrandet och åldrandets sjukdomar

Per Sjögren, Enheten för klinisk nutrition och metabolism, Uppsala Universitet

E-post: per.sjogren@pubcare.uu.se

En åldrande befolkning innebär utmaningar för samhället. Antalet äldre har ökat samtidigt som tillgången till sjukvårdsplatser krympt och denna utveckling antas fortsätta. Preventiva åtgärder är nödvändiga och en möjlighet är att främja hälsosamt åldrande, d.v.s. frånvaro av allvarlig sjukdom i kombination med tillräcklig kognition, styrka och rörlighet som sammantaget stimulerar individens oberoende. Kosten kan spela en roll i detta sammanhang.

Sedan flera år arbetar vår forskargrupp med att förbättra kunskaperna om kost och hälsa i den åldrande befolkningen. Vi har tillgång till flera longitudinella observationsstudier och dessa är betydelsefulla verktyg i vår målsättning att stimulera ett hälsosamt åldrande. En av de viktigaste kohorterna är ULSAM (Uppsala Longitudinal Study of Adult Men) som är inkluderad i de flesta av våra studieupplägg. ULSAM är en populationsbaserad studie på 2322 män, samtliga 50 år vid studiestart i början på 1970-talet. Männerna har under åren bjudits in till flera detaljerade återundersökningar och nu pågår en sådan undersökning bland överlevande män, idag 93 år gamla. Den långa uppföljningstiden i kombination med detaljerade hälsoundersökningar ger oss utmärkta möjligheter att studera olika aspekter av åldrandet. Baslinje för våra analyser är företrädesvis den återundersökning som gjordes i början på 1990-talet då männen var 70 år gamla och en detaljerad kostundersökning genomfördes. Studien av kostens relation till ett framgångsrikt åldrande kan delas upp i två huvuddelar:

1. Bibehålla en oberoende livsstil. Detta kräver att hjärna (kognition), styrka och rörlighet fungerar på ett acceptabelt sätt. I våra studier vill vi belysa nutritionens betydelse för kognitiv försämring, kroppssammansättning, utveckling av en alltför kraftig muskelförlust (sarkopeni), samt andra funktionella aspekter som är betydelsefulla i åldrandet. Trots decennier av forskande finns det fortfarande många kunskapsluckor för kostens hälsobetydelser, inte minst vad gäller kostmönster och äldre.

2. Undvika allvarliga sjukdomar. Detta är fundamentalt för ett hälsosamt åldrande. Förekomsten av många sjukdomar ökar med stigande ålder och

på olika sätt studerar vi kostens relation till demens, njurinsufficiens, cancer och hjärt-kärlsjukdomar. Studier från andra grupper samt resultat från vårt eget projekt indikerar att kosten kan bidra till utvecklingen av dessa sjukdomar.

Per Sjögren

Vad gäller kosten som exponeringsvariabel fokuserar vi på betydelsen av kostmönster som reflekterar komplexa matvanor. Detta är inte minst viktigt idag då alternativa kostvarianter (t.ex. LCHF) har fått fotfäste i samhället. Kostmönster har fördelen att kunna fånga upp synergieffekter mellan olika näringsämnen samt på ett någorlunda autentiskt sätt beskriva de verkliga matvanorna med en kombination av olika matvaror vilket gör resultaten applicerbara på folkhälsoliv. Av tradition har vi fokuserat på effekterna av fördefinierade kostmönster, t.ex. Medelhavskost eller lågkolhydratkost, men vi har nyligen även börjat studera datadrivna kostmönster, deriverade från principalkomponentsanalys. Tidigare och preliminära resultat från våra studier pekar på intressanta samband mellan kostmönster och bl.a. hjärt-kärlödlighet och vissa cancerformer, men

också nivån av miljögifter som vi exponeras för. Kostmönster-metodiken är huvudspåret i vårt arbete men vi använder oss även av mer specifika exponeringsvariabler såsom fettsyrekompositionen i blod/fettväv och individuella näringsämnen, t.ex. vitamin D som tilldrar sig stort vetenskapligt intresse. Andra exponeringsvariabler är kostens

proinflammatoriska potential samt syra-basbalans i kosten.

Vi hoppas att vårt arbete i framtiden kan stimulera hälsosamt åldrande och komma till nytta för både samhälle och individ.

På metodkurs i USA

Hanna Weimann, Avdelningen för Arbets- och miljömedicin, Lunds Universitet

E-post: hanna.weimann@med.lu.se

Med hjälp av pengar från Svensk Nationell Data-tjänst (SND) fick jag möjlighet att åka till ICPSR summer program i Ann Arbor, Michigan, USA, under sommaren 2014. Sommarprogrammet har funnits i över 50 år och en stor andel av lärarna har varit inblandade i programmet under lång tid. Det märks att organisationen är slipad och att man har bra struktur och resurser. År 2014 deltog enligt ISCPD totalt 1076 personer från 38 olika länder. Då programmet är väldigt brett lämpar det sig lika väl för personer inom medicin såväl som samhällsvetenskap och ekonomi.

Sommarprogrammet består av två sessioner om 4 veckor vardera vilka innehåller ett brett urval av kortare och längre kurser. Kurserna under den första sessionen är generellt på något lägre nivå än under den andra, för att optimera för dem som vill delta i båda sessionerna. Jag valde att vara där under den andra sessionen, framförallt därför att jag ville läsa kursen i longitudinell analys som enbart gavs under session 2. Jag tyckte att det var fullt tillräckligt att vara där under en session, men möjlighet finns att söka pengar från SND för att delta i båda sessionerna. Totalt omfattar stipendiet från SND kursavgift och ett rese- och boendebidrag som täckte det mesta av utgifterna. I kursavgiften ingår enbart själva kurserna, varför boende, mat och sociala aktiviteter måste ordnas av deltagarna själva.

Jag uppskattade mycket att man på varje kurs hade en teaching assistant (TA) som fungerade

som hjälplärare och extra resurs och att både TAs och huvudlärare hade office hours då de garanterat fanns på sitt kontor och kunde besvara frågor m.m. Utöver föreläsningarna, som är ganska intensiva, tillkommer självstudier, så det krävs att man är i fas i kursboken och även gör inlämningsuppgifterna om man vill få betyg på kurserna. Betyg behövs om man vill kunna omvandla kursen till högskolepoäng när man kommer tillbaka till Sverige, men i annat fall får man ett intyg som visar vilka kurser man deltagit i. Att välja vilka kurser man ska följa under programmet kan man göra ända fram tills någon dag in i varje kurs. Vid ankomst har man även möjlighet att prata med en någon av arrangörerna om man vill veta mer om respektive kurs och vilka kurser som kan vara på lämplig nivå.

Ann Arbor i sig är en mycket välmående universitetsstad. Geografiskt nära, men ekonomiskt otroligt olik storstaden Detroit någon timme bort. Staden har ett mycket brett utbud av restauranger och kaféer med riktigt bra mat och studentvänlig prisnivå. Man bör absolut ta sig tid att hyra bil och åka runt lite. Man kan även ta tåget till Chicago över en helg.

Generellt skulle jag absolut rekommendera alla som har möjlighet att både söka pengar från SND och kanske åka på ICPSRs summer program även utan sådan finansiering.

ICPSR, The *Interuniversity Consortium for Political and Social Research*, är SNDs systerorganisation i USA. ICPSR ger tillgång till stora mängder data för forskning, en del är direkt nedladdningsbara. Information om sommarskolan finns på: <http://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/sumprog/>

SND har i många år delat ut stipendium och resebidrag för att ge doktorander och yngre forskare möjlighet att delta på sommarskolan. Mer information på: <http://snd.gu.se/sv/snds-resestipendier-f%C3%B6r-icpsrs-sommarskola>

NEON– på väg mot en mer aktiv roll i kostdebatten

Lena Maria Nilsson, Arcum, Arktiskt forskningscentrum och Agneta Hörnell, Institutionen för kostvetenskap, Umeå Universitet

E-post: lena.nilsson@umu.se, agneta.hornell@kost.umu.se

-Vi kanske måste börja tänka i nya banor kring hur vi ska nå ut med kostbudskap i framtiden. Så sammanfattade Anna Winkvist sina tankar efter årets nätverksmöte med Neon (Nätverket för svensk nutritionsepidemiologisk forskning), där alternativa media-kanaler som bloggar, twitter och facebook diskuterades parallellt med det klassiska mötet mellan forskare och journalister.

Umeå, Europas kulturhuvudstad 2014, stod som värd för årets NEON-möte som var ett samarangemang mellan NEON, Institutionen för kostvetenskap, Enheten för Näringsforskning och Arcum, arktiskt forskningscentrum vid Umeå universitet. Av drygt 300 verksamma NEON-medlemmar, hade 67 stycken registrerat sig för

mötet. Förutom dessa var även studenter vid kultur- och mediaprogrammet, och kostvetenskap inbjudna till den första halvdagens seminarium där frågan hur vi ska få ett positivt samarbete med journalister och andra massmedia diskuterades, tillsammans med inbjudna talare.

*NEON-mötet ägde rum i Umeå, Europas kulturhuvudstad 2014.
Foto: Elisabeth Strandhagen.*

I Västerbotten kan behovet av denna diskussion illustreras extra tydligt, om man ser på kosttrenderna i befolkningen. Mellan 1986 och 1992 minskade konsumtionen av fett, i samband med en hälsokampanj. I början av 2000-talet vände trenden och fettkonsumtionen började öka. Ökningen skedde samtidigt som en kolhydratfattig och fettrik kost (så kallad LCHF) började få uppmärksamhet i media.

Charlotte Nygren, docent i kostvetenskap vid Umeå universitet, inledde diskussionen med att beskriva vägen från vetenskap till medierade budskap från Womens' Health Study, en av världens största studier kring kvinnor och cancer. Trots att kvinnorna i studien bara lyckades sänka sitt fettintag till 29 energiprocent, beskrevs deras kost i massmedia som "fettsnål", eller till och med "fettfri".

Sociologerna Simon Lindgren och Andreas Gunnarsson vidgade perspektivet genom att beskriva det moderna medielandskapet och hur jagcentrerade budskap blivit allt viktigare i kostdebatten. Istället för att hänvisa till vetenskap, hänvisar bloggare allt oftare till personliga erfarenheter, som på många sätt kan vara svårare att ifrågasätta för den som tar del av dem.

I paneldiskussionen som följde deltog även Irene Mattisson från Livsmedelsverket och Per Melander, före detta journalist och numera informatör vid Umeå universitet. I diskussionen lyftes behovet av tydliga mediastrategier fram, samt vikten av att vara pro-aktiv istället för enbart aktiv.

Dag två delades mellan det arktiska perspektivet och två doktorandpresentationer (*varav den ena presenteras i nästa artikel*), där metodfrågor stod mera i fokus. Per Axelsson från Vartoe, Centrum för samisk forskning vid Umeå universitet, beskrev samernas hälsoutveckling in i modern tid. Idag är samerna det enda urfolk i världen som kan förvänta sig samma livslängd som majoritetsbefolkningen. Men priset för detta har varit en hård assimileringspolitik. Även om den samiska kulturen lyftes fram av Umeå kommun, när man ville bli Europas kulturhuvudstad, så betraktas det samiska arvet fortfarande inte som en självklar del i den allmänna kulturen. Och ser man till psykisk hälsa har samer idag en sämre situation än icke-samer.

Professor Magritt Brustad från Universitetet i Tromsø beskrev hur man bygger en bas för att studera kost, hälsa och etnicitet i Nordnorge, den så kallade Saminor-studien. Genom att många traditionella livsmedel finns med i enkäten, har man kunnat hitta kostkluster som är tydligt kopplade till stark samisk kulturidentitet i inlandet. I kustområdet, där förnorskningen varit starkare, är dessa mönster inte lika tydliga.

Lena Maria Nilsson beskrev sitt arbete med att digitalisera hälsodata och kostenkäter från den så kallade "Norrlandsundersökningen" 1929-31, ett arbete som görs i samarbete mellan Arcum och enheten för Näringsforskning vid Umeå universitet. I ett första steg ska en långtidsuppföljning göras av de 3500 skolbarn som deltog i undersökningen. Hittills har cirka 600 skolbarn identifierats. Med hjälp av klasslistor har skolbarn som deltog i undersökningen jämförts med de som inte blev valda, och resultatet tyder på att urvalet inte varit helt slumpmässigt. De som valdes bort har inte blivit lika gamla som de som valdes.

Björkarnas stad i höstskrud.

Avslutningsvis var deltagarna mycket nöjda med mötet. Efter att två år i rad ha samlats kring ämnesteman, var dock mötets uppfattning att vid nästa nätverksmöte, våren 2016 i Malmö, är det dags att åter lyfta fram de nutritionsepidemiologiska metodfrågorna.

Nätverket i epidemiologi och nutrition (NEON) är ett svenskt nationellt nätverk för forskare och praktiker med intresse för nutritionsepidemiologi och metodologiska frågor som rör studier av kost och hälsa. Syftet med nätverket är att stärka svenskt näringssepidemiologisk forskning genom att främja samarbete, kompetens och resurser. NEON stöds ekonomiskt av anslag från FORTE (Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd; tidigare FAS). Du kan läsa mer om NEON på hemsidan <http://www.neon.sahlgrenska.gu.se/>.

Från efficacy till effectiveness: Två RCT-studier av livsstilsintervention under amningsperioden

Ena Huseinovic, Doktorand vid Avdelningen för invärtesmedicin och klinisk nutrition, Sahlgrenska Akademin vid Göteborgs Universitet

E-post: ena.huseinovic@gu.se

Utveckling av övervikt och fetma bland kvinnor sker ofta i samband med stor viktuppgång under graviditet och viktretention under amningsperioden. LEVA- Livsstil vid Effektiv Viktminskning under Amning och LIV-studien- LEVA I Vardagen är två randomiserade kliniska försök med syftet att undersöka om hållbar viktminskning kan uppnås under amningsperioden bland kvinnor med övervikt och fetma efter graviditet.

I studien LEVA, som genomfördes i Göteborg mellan 2007 och 2010, undersöktes kort- (12 veckor) och långtidseffekter (ett år) av en 12 veckors kost- och motionsintervention gällande viktutveckling och kroppssammansättning bland ammande kvinnor med övervikt och fetma. Vid 10-14 veckor efter förlossning randomiserades 68 kvinnor till 1) kost, 2) motion, 3) kost och motion eller 4) kontroll. Kvinnorna fick individuella kostråd av dietist baserade på Nordiska Näringsrekommendationer 2004 och/eller individuella motionsråd av sjukgymnast. Kontrollgruppen fick sedvanligt omhändertagande.

Resultat från LEVA-studien (publicerat 2012) visade att de som fått kostbehandling haft en viktneidgång på ca 8 kg efter 12 veckor och att viktneidgången utökats till ca 10 kg ett år efter studiestart. I kontrollgruppen var viktneidgången 0.8 kg efter 12 veckor och kvarstod på 0.9 kg ett år efter studiestart. Vidare visade resultaten att kvinnor med kombinerade kost- och motionsråd inte uppnådde ytterligare effekter på vikt eller kroppssammansättning jämfört med dem som enbart mottog kostbehandling.

Ena Huseinovic

Kostintaget undersöktes genom vägd kostdagbok under fyra dagar och visade att kvinnor som mottagit kostbehandling minskat sitt energiintag och gjort kostförändringar i linje med nuvarande officiella kostrekommendationer, bl.a. minskat intag av fett och socker. Vidare visade kostdagboken att en femtedel av kvinnornas energiintag vid baseline kom från sötsaker och salta snacks och att endast en av fem nådde Livsmedelsverkets rekommendation om 500 gram frukt och grönsaker per dag. Under interventionsperioden rapporterade kvinnor som mottagit kostbehandling ett minskat intag av sötsaker, salta snacks och energigivande dryck och ett ökat intag av grönsaker jämfört med kvinnor som inte mottog kostbehandling. Vid ett år kvarstod endast skillnaden i grönsaksintag.

Baserat på erfarenheter från LEVA, som genomfördes under ideala studieförhållanden, så genomförs just nu LIV-studien i Göteborg som syftar till att utvärdera kostbehandlingen från LEVA när den implementeras inom ordinarie verksamhet i Närhälsan. Syftet med LIV-studien är att undersöka om kostbehandlingen kan bidra till signifikant större viktminskning på kort (12 veckor) och lång (ett och två år) sikt när den ges inom mödrahälsovården och jämförs mot att endast erhålla skriftlig information kring hälsosam livsstil. Förhoppningen är att LIV ska bidra med underlag för hur livsstilsbehandling skulle kunna utformas inom primärvården för kvinnor med övervikt och fetma efter graviditet.

Referenser kan erhållas från redaktionen eller författaren vid förfrågan.

Avhandling

Surveillance of childhood obesity in Sweden – focus on lifestyles and socioeconomic conditions

Lotta Moraeus, Avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa, Göteborgs Universitet

E-post: lotta.moraeus@gu.se

I en nationell kartläggning av 4600 barn hade ungefär 1 barn av 6 i årkurs 1 och 2 övervikt eller fetma. Förekomsten av övervikt var högre bland barn i glesbebyggda områden och i områden med familjer med låg utbildningsnivå jämfört med storstadsområden och de med högre utbildning. I två uppföljningar i Västra Götaland var förekomsten av övervikt och fetma stabil mellan 2008 och 2013 när man undersökte hela gruppen. Bland flickor kunde man dock se en tendens till ökande skillnader i fetma mellan områden med hög och låg utbildningsnivå.

I Sverige saknas kontinuerlig nationell kartläggning och uppföljning av barns längd och vikt. Därmed finns det också en brist på information om övervikt och fetma hos barn över tid. Barn mäts och vägs i barn- och skolhälsovården men informationen sammanställs inte på nationell nivå. Det är välkänt att hälsa och ohälsa skiljer sig mellan människor som bor i olika delar av landet och med olika socioekonomiska förutsättningar. För att få en uppfattning om hur hälsan förändras över tid räcker det därför inte med regionala studier där bara vissa grupper eller områden undersöks.

Bristen på nationell kartläggning av barnfetma gäller inte bara Sverige utan har även uppmärksamats på europeisk nivå. Världshälsorganisationen startade projektet Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI) med avsikten att samla in representativ information om 7-9 åriga barns längd och vikt. Sverige var ett av de 13 länder som deltog i den första datainsamlingen 2008. De flesta länderna upprepade undersökningen på nationell nivå 2010 och 2013 men i Sverige gjorde bristen på nationell finansiering att studien bara kunde upprepas i Västra Götaland.

I den nationella kartläggningen mättes nästan 4600 barn i 94 skolor över hela landet. Forskningsgrupper från Göteborgs universitet och Karolinska Institutet samarbetade och använde samma utrustning och mätmetoder. Undersökningen visade att ca 17 % av barn i årskurs 1 och 2 hade övervikt varav ca 3 % hade fetma.

Avhandlingens författare, Lotta Moraeus.

Förekomsten av övervikt och fetma var högre bland de barn som bodde i mer glesbebyggda områden och de som hade föräldrar med låg utbildningsnivå. Bland de drygt 1100 barn som bodde i Västra Götaland var siffrorna liknande. År 2010 respektive 2013 mättes och vägdes återigen ungefär tusen barn i årskurs 1 och 2 i samma skolor i Västra Götaland. Förutom de upprepade tvärsnittsstudierna mättes ungefär 600 barn longi-

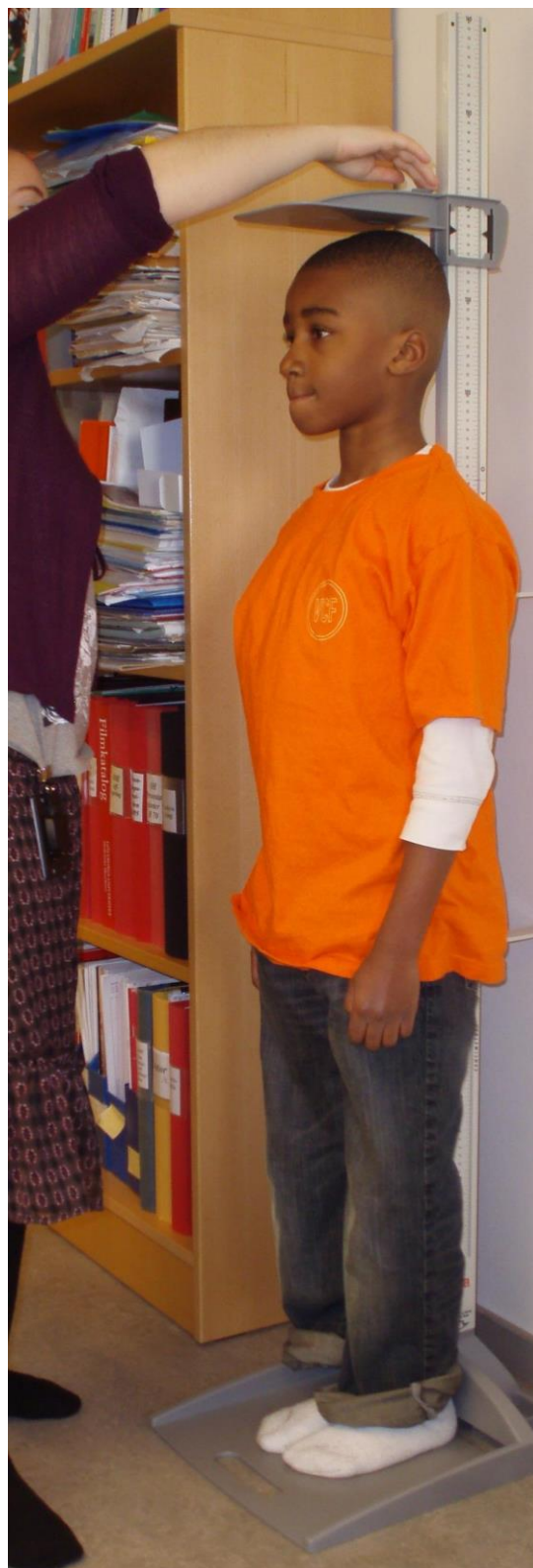
tudinellt, både 2008 i årskurs 1 och 2 och 2010 när de gick i årskurs 3 och 4.

Inga förändringar i förekomst av övervikt och fetma sågs på hela gruppen, varken när man tittade på de upprepade tvärsnitten eller longitudinellt. Inga signifikanta förändringar observerades heller när man stratifierade analyserna efter kön och socioekonomi. Bland flickor fanns det dock en tendens till en ökad klyfta i fetma mellan områden med olika socioekonomiska förutsättningar i tvärsnittsmätningarna.

Utöver mätningarna fyllde barnens föräldrar i ett formulär med frågor om vissa livsstilsfaktorer. Nästan alla barn var inaktiva – tittade på TV, använde datorn eller läste – mer än två timmar per dag efter skoltid och ca 15 % var inaktiva mer än 4 timmar. Livsstilen varierade, precis som förekomsten av övervikt, mellan områden och grupper. Barn i storstadsområden och de med välutbildade föräldrar var mindre inaktiva och deltog i sport fler dagar i veckan än barn i mer glesbebyggda områden, som i sin tur lekte utomhus fler timmar per dag. I Västra Götaland ökade inaktiviteten mellan 2008 och 2013 och de socioekonomiska skillnaderna kvarstod. Konsumtionen av läsk var snarlik mellan grupperna 2008 men minskade hos barn med högutbildade föräldrar och var oförändrad bland barn med lågutbildade föräldrar.

Bland de barn som undersöktes både 2008 och 2010 ökade de stillasittande aktiviteterna – Tv-tittande, datoranvändning och läsning – i alla grupper. De som rapporterade hög konsumtion av läsk mer än dubblerades från 7 % till 16 % hos barn med lågutbildade föräldrar. Hos barn med högutbildade föräldrar drack ca 8 % läsk 4-7 dagar per vecka både 2008 och 2010.

Våra fynd bekräftar att det finns socioekonomiska skillnader i både övervikt och fetma och i livsstilsfaktorer som är kopplade till fetma. Det är oroande att skillnaderna kvarstår och i vissa fall till och med ökar över tid. Det är därför angeläget att upprätta ett system som följer utvecklingen över tid bland barn från alla samhällsgrupper och över hela landet. Att ta vara på de mätningar som genomförs i barn- och skolhälsovården skulle vara en lösning som innebär att barnen slipper ytterligare mätningar och kan genomföras oberoende av forskningsfinansiering. Detta förutsätter att samma utrustning och metod används för mätningar och att ett gemensamt system för att rapportera informationen upprättas.

Ungefär tretusen barn i skolor i Västra Götaland mättes i årskurs 1 och 2. Barnet på bilden var inte med i studien.

Länk till avhandling:
<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/35946>

Harry Potters otäcka värld!

Jonas Ludvigsson, Karolinska Institutet och Örebro Universitetssjukhus

E-post: jonasludvigsson@yahoo.com

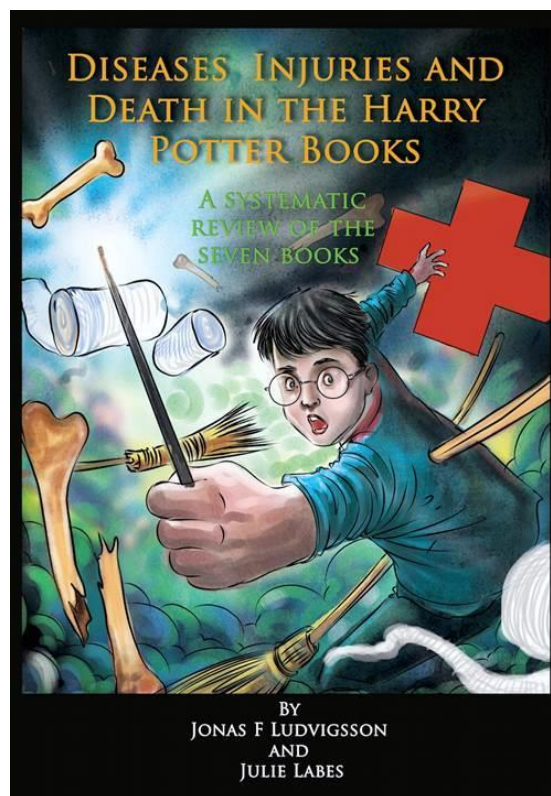
I takt med att britterna alltmer utforskar landets hälsotillstånd genom the Clinical Practice Research Database (CPRD), så utspelas ett drama bland trollkarlar bara en tågresa längre bort. Närmare bestämt på slottsinternatet Hogwarts, dit man kommer med ånglokomotiv från 9 och 3/4 plattformen på King's Cross Station i London.

Om hälsotillståndet bland trollkarlar har nyligen undertecknad och Julie Labes skrivit i e-boken *Diseases, Injuries and Death in the Harry Potter Books: A systematic Review of the Seven Books* [Kindle Edition] som publicerades på Amazons webbplats tidigare i år (1).

Det var under åren 2009-2013 när jag hade högläsning ur alla Harry Potter-böcker för mina tre barn (och de ville höra böckerna flera gånger) som jag passade på att skriva ned alla små episoder som berörde hälsa och sjukdom. Och Harry Potters värld är förvisso ett våldsamt ställe! Bakgrunden till hela historien är att Harry Potters föräldrar mördas av Voldemort, en ond trollkarl. Voldemort är nu ute efter Harry Potter.

Böckerna innehåller gott om psykologiska åkommor, vilket inte är så konstigt eftersom böckerna kretsar kring kampen mellan det goda (Harry Potter) och det onda (Voldemort), och det ofta blir rätt våldsamt. Vid flera tillfällen är Harry nära att dö; t.ex. efter att ha attackerats av vålnader (så kallade dementorer). En dementorskysst försätter offret i någon typ av koma, ett vegetativt depressivt stadium, sannolikt utlöst av syrebrist. Offret tappar all energi och all vilja att överleva.

Infektioner finns i överflöd, ofta i former vi inte sett i den verkliga världen. Diarré, som annars är vanligt på barnakuten i Örebro, ser vi dock inte skymten av, däremot förstoppning. Och två glada gossar i boken (bröderna till en av Harry Potters vänner: Ron) säljer en skämtmedicin som leder till att man blir förstoppad (och högröd i ansiktet). Hud-akne används som förbannelse och straff för förrädare.

Men mest av allt är Harry Potter-böckerna en odysse i våld, bränder och eld. Harry får det inte helt lätt när han ska besegra en drake. Det blir inte bara varmt i böckerna, det kan även bli fruktansvärt kallt, och så förfrysar sig nästan Harry när han och de goda kollegorna flyr från de onda högt upp i himlen på sina trollkarlskvarstar.

Lyckligtvis finns det hjälp att få för den som blir sjuk eller har skadat sig. Hogwarts har en egen sjukstuga för elever och personal. Här arbetar en riktig Florence Nightingale av litet mer barsk karaktär – Madam Pomfrey. Blir man riktigt sjuk så förs man till St Mungo's sjukhus. De tar hand om allt och klarar livshotande tillstånd. Och när man är frisk kan man påpassligt nog gå upp till femte våningen, för där har sjukhuset en salong där man kan dricka te!

Fotnot. (1) boken kostar 1.24 USD att ladda ned (alltså ca 10 kr) varav författarna delar på ca 2 kr i Royalty per såld bok. Boken har hittills sålt i mindre än 100 ex varför mina inkomster hittills är ”a staggering 50 spann.

SVEPET-redaktionen
 c/o Jaana Gustavsson
 Arbets- och miljömedicin
 Medicinaregatan 16A
 Box 414
 40530 Göteborg

B

Porto betalt
 Sverige

Kurser och konferenser

Kurs/konferens	Datum	Plats	Arrangör/kontakt
2014			
European Public Health Association annual conference	19-22 november	Glasgow, UK	http://www.eupha.org/site/upcoming_conference.php?one=Glasgow+2014
Medicinske Riksstämman	4 -5 december	Stockholm	http://www.sls.se/Riksstamman/Om-Riksstamman/
The Stockholm Register Summit – nationellt möte om registerforskning	18 december	Stockholm	http://simsam.nu/event/open-national-simsam-meeting-sings/?instance_id=187
2015			
Swiss Epidemiology Winter School	19 - 25 januari	Wengen, Sveits	http://www.epi-winterschool.org/
Erasmus winter school (3 kurser varje 1 vecka)	23 februari – 13 mars	Rotterdam, Holland	http://erasmuswinterprogramme.nl/course-information/
Intensive Course in Applied Epidemiology	2 – 6 mars	Aberdeen, Skottland	http://www.abdn.ac.uk/iahs/research/epidemiology/icae-aberdeen-course-158.php
Öppet nationellt SIMSAM möte	3 mars	Göteborg	http://simsam.nu/event/open-national-simsam-meeting/?instance_id=185
SVEPs årsmöte med tema genetik och biomarkörer i epidemiologi.	26 mars	Göteborg	http://www3.svls.se/sektioner/svep/
International commission on occupational health conference	31 maj – 5 juni	Seoul, Korea	www.icoh2015.org
Summer school on modern methods in biostatistics and epidemiology	8 – 20 juni	Treviso, Italien	http://www.biostat.epi.org/
Society for Epidemiological Research Annual Meeting	16 – 19 juni	Denver, USA	http://www.epiresearch.org/meeting/
Europeiska utbildnings programmet - epidemiologi summer school	22 juni – 10 juli	Toscana, Italien	http://www.eepe.org/
Europeiske Epidemiologiska kongressen	25 – 27 juni	Maastricht, Holland	http://www.healthyliving2015.nl/
Research on the Epidemiology of Disasters summer school	6 – 17 Juli	Bruxelles, Belgien	http://aphes.be/
International society for environmental epidemiology congress	30 august – 3 september	Sao Paolo, Brasilien	http://www.isee2015.org/
Erasmus Summer Programme i epidemiology and biostatistics	10 – 28 augusti	Rotterdam, Holland	http://erasmussummerprogramme.nl/
Society for Social Medicine Annual Scientific Meeting	2 – 4 september	Dublin, Irland	http://socsocmed.org.uk/meetings/annual-scientific-meeting/
Nordic Meeting in Epidemiology and Register-Based Health Research	21 - 23 september	Oslo, Norge	http://nofe.no/nordicepi2015